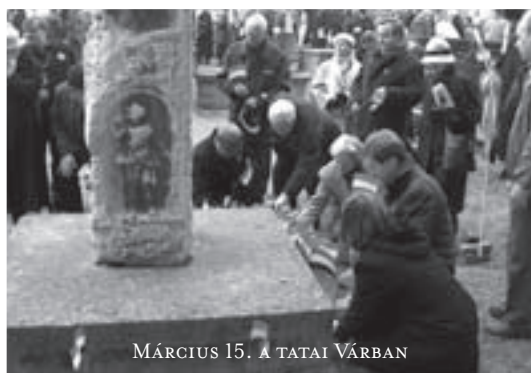

TATA FEJLŐDÉSÉNEK KOMPLEX PROGRAMJA – ALAPELVEK

Tata fejlődését a már benne meglévő történelmi, lelki, szellemi, gazdasági energiák, az épített és természeti környezet erőforrásainak, értékeinek kellő összehangolásával, ezek egymást erősítő hatására való támaszkodással biztosíthatjuk.

A fejlesztési terv alapvető eleme a helyi társadalom fejlesztése. A város önkormányzata ma is, és a jövőben még inkább jelentős szellemi, erkölcsi és anyagi erőt áldoz a helyi identitás – általában a „tataiság”, de ezen belül is az egyes városrészek önazonosságának – erősítésére, miközben különös figyelemmel kíséri a meglévő közösségek, egyesületek, alapítványok, alkotó szellemi műhelyek, hitéleti testületek, oktatási, művelődési, érdekvédelmi szervezetek, gazdasági-termelő közösségek stb. működését, valamint támogatja az ilyen szerveződések alapítását. A helyi társadalom folyamatos fejlesztése, építése nélkül minden településfejlesztési akció csonka, befejezetlen. Mindennek egyik bevált eszköze az ünnepek, találkozások, közösségi alkalmak szervezése, az ilyen irányultságú hagyományok ápolása, újak teremtése. Az egyes programokba – ahol erre mód van – helyi civil szervezeteket is be kívánunk vonni, és számítunk a közösségek, polgári műhelyek alkotó közreműködésére. Ez lehet a közösségfejlesztés és a helyi identitás erősítésének legintenzívebb formája.

A településfejlesztés a város valamennyi közösségi, szellemi és gazdasági energiaforrásának együttműködését igényli. Az önkormányzat feladata az összehangolás, a felügyelet, a minőség biztosítása, az ellenőrzés, az egész város, a helyi közösségek érdekét optimálisan szolgáló programok kiválasztása, a lakosság megszólítása, véleményének kikérése.

MÁRCIUS 15. A TATAI VÁRBAN

Tata külső (kifelé történő) terjeszkedésével szemben a város belső (jelenlegi városhatáron belüli) részeinek újjáélesztése jelentős megtakarításokat eredményezhet. Ez nemcsak gazdasági, hanem társadalmi és környezeti szempontból is kedvező. A fejlesztések során ezért fordulunk a belső városrészek, kiemelten pedig a tágabb értelemben vett városközpont, Tata és Tóváros hagyományos főutcáinak, főtereinek megújítása felé.

Néhány szempont az egymást erősítő hatások érvényesítésére:

- a helyi értékekhez és igényekhez alkalmazkodó fejlesztés;
- az élet összetettségét figyelembe vevő fejlesztések;
- az ún. „zárványok” felszámolása a város egészének szem előtt tartásával;
- a város kisebb, természetes egységekre bontása („falusítás”);
- minden fejlesztésben a helyi kötődések (identitás) erősítésére való törekvés;
- az ingatlanfejlesztés egyben közösségfejlesztés, párbeszéd a helyi közösségekkel;
- családbarát fejlesztés a lakásépítésben és munkahelyteremtésben egyaránt;
- külterjes fejlesztés helyett belterjes fejlesztés;
- mindennemű fejlesztésben a teljes élettartamra történő tervezés;
- az egyes emberek idő- és energiaráfordításainak, ezek változásainak, mennyiségének figyelemmel kísérése;
- a meglévő városi infrastruktúrával (a közművektől a közintézményekig) való együttműködés.

FÉNYNYALÁBOK AZ ANGOLKERTBEN

Tata fejlődésében alapvető a fenntarthatóság elve. Ez azt jelenti, hogy biztosítani tudjuk a Tatán és a kistérségében élők számára az emberi szükségleteket a jelenben, ugyanakkor három alapvető területen, a gazdaság fenntartható működtetésében, a társadalmi viszonyok elfogadható, rugalmas és önkorrektúra képes formáinak megvalósításában, a művi és természeti értékek megtartá-

sában képesek vagyunk megőrizni a környezetet és a természeti erőforrásokat a jövő generációk számára.

Egy rendkívüli építészeti és történeti értéket hordozó épületegyüttes rekonstrukciója vagy egy reprezentatív sétatér kialakítása – ilyen Tatán az Eszterházy-kastély és a Kossuth tér – a település vezetése számára kötelező és felettébb hálás célnak számít. A fenntarthatóság alapelvét illetően a kérdés az, hogy a beruházást, amelyik a lakosság vágyait testesíti meg, a közösség hogyan kívánja és tudja gazdaságosan működtetni, életben tartani? Hiszen egy épület, egy köztér átépítése, felújítása hosszú távon csupán a feladat kezdetét jelenti, mivel ezeket az eljövendő évtizedek során fenn kell tartani, amihez forrásokat kell biztosítani, amiket javarészt magának a beruházásnak és az általa megmozdított egyéb gazdasági és társadalmi aktivitásnak kell „megtermelnie”. Tehát már előzetesen fel kell tárnunk, hogy a projekt miképpen és miből tartja majd el magát, és mi a biztosítéka annak, hogy a terv gazdaságilag évtizedekre előre megalapozott. Egyenként be kell mutatni azokat a személyeket, szervezeteket, vállalkozásokat, amelyek itt kívánnak működni, számításokkal kell szemléltetni, miből várható a bevétel, amely az elvárt, vagy az előreláthatóan szükséges további fejlesztéseket fedezni tudja. Mindez összegezve azt jelenti, hogy a projekt nem csupán grandiózus kívánság, nemcsak politikai akarat eredménye, hanem a gazdasági felemelkedés hiányzó eleme is, és ezért a társadalmi környezet, a közösség tevőleges támogatását élvez. Az az elképzelés, pályázati projekt, amely a jövőben nem tud ily módon hosszú távon fenntarthatóvá válni, nem kaphat támogatást. A felsorolt feltételeket a „tegnapi” szemlélet alapján lehetetlen volna teljesíteni. A javasolt út a környezet, a közösség akaratának, a természetes és várható folyamatoknak a feltérképezése, a városi és a kistérségi szándék közös mederbe terelése; vagyis a fenntarthatóság legfőbb feltétele a partnerség, a közösség összekovácsolása.

Tata fejlődését csak egy cselekvő, szolgáló, együttműködő, lelkesítő önkormányzat tudja hatékonyan szolgálni. Ez a hatósági, az együttműködő, a támogatási, a költségvetési, a forráskereső és pályázati, majd városüzemeltetési, igazgatási, fenntartási, működtetési eszközök együttes, egybeérő használatát egyaránt jelenti.

A három terület szoros együttműködése egymást erősítő hatású lehet, minden programban erre kell törekedni. A társadalom-, a településfejlesztés és az igazgatásszervezés együttesen a következőkben vázolt módon helyi gazdaságfejlődést is eredményez. Tata fejlődési terve egy sok elemből álló gazdaságfejlesztési program, amelyben egyaránt építünk a meglévő és a tervezett termelő ipari és mezőgazdasági egységek, a kereskedelem, a vendéglátás, az idegenforgalom rendszerének, a környezetvédelem, a városi infrastruktúra, a városi intézmények hatékony működésére. Minden egyes programunkban törekszünk az európai eszmék, példák, törekvések megjelenítésére, a magyarországi megvalósult és tervezett programok helyi viszonyokra történő alkalmazására is.

Városi-önkormányzati adatvagyon

A fejlesztésnek az alapja egy biztos városi-önkormányzati adatvagyon. Ez kiterjed az épített és természeti környezet adataira (ez „Tata épített és természeti környezetének leltárja” és „Tata építészeti nyelve”), az intézmények adataira (egészségügyi, oktatási, kulturális, szociális, városüzemeltetési és egyéb intézményeknek a befogadóképességre, a foglalkoztatottakra vonatkozó adatai stb.), a gazdasági szereplők nyilvános adataira, a város lakóinak adottságaira (demográfiai adatok: kor- és vagyoni összetétel, képzettség, családstruktúra, gazdasági aktivitás stb. az egyes városrészekre lebontva), az önkormányzat működésére, a közbeszerzés adataira, a pályázatokra, gépjárműparkra, környezeti adatokra (környezeti ártalmak: zaj-, levegő-, talajszennyezés, vizek szennyeződése stb.), a közlekedés adataira, továbbá minden olyan adatra, tényre, ami a város életében fontos lehet. Ez az adatbázis részleteiben rendelkezésre áll, ezt tovább kívánjuk fejleszteni, rendszerré kiépíteni, amelyet folyamatosan bővítünk, és elérhetővé teszünk.

KOVÁCSOLTVAS RÁCS A HAJDÚ UTCÁBAN

TATA FEJLŐDÉSE 1938-2008. HELYZETKÉP

A DEMOGRÁFIAI HELYZET, A NÉPESEDÉSI VISZONYOK ALAKULÁSA 1930-TÓL NAPJAINKIG

Tatának 1930-ban 6.500, Tóvárosnak 5.500 lakosa volt. A két város egyesítése által akkori nevén Tatatóvárosnak 12.000 lakosa lett. Összehasonlításként érdekes lehet azon városok népességével összehasonlítani, amelyek a Magyar Zoltán Mi lesz Tatatóvárosból? című vitairatában szerepelnek:

A TELEPÜLÉS NEVE	LÉLEKSZÁM 1930	LÉLEKSZÁM NAPJAINKBAN
Keszthely	10.644	21.944
Komárom	7.562	19.535
Kőszeg	8.537	11.450
Moson-Magyaróvár	15.977	31.000
Tatatóváros	12.002	23.945
Zalaegerszeg	13.072	60.000

A demográfiai viszonyok alakulása terén Zalaegerszeggel való összehasonlítás méltánytalan, hiszen megyeszékhely lett, annak minden telepítő tényezőjét ki tudta használni. Még leginkább Keszthely és Mosonmagyaróvár lebeghet előttünk példaképpen: mindkét település lélekszáma megduplázódott a kb. 70 év alatt. Természetesen a demográfiai helyzet alakulása a néhány számadat összehasonlításánál sokkal mélyebb elemzést igényel. Ezt a kutató, elemző munkát el kell végezni és Tata népesedési viszonyait az egyesítéstől napjainkig fel kell tárni és a XXI. század első felében várható népesedési viszonyainak lehetséges tendenciáit előjelezni. Véleményünk szerint a Magyar-terv végigvitele két szempontból hat majd kedvezően Tata népesedési viszonyaira:

- a népesség először a mai 24 ezres szinten stabilizálódik, majd csekély mértékben emelkedni fog, vagyis a város népességmegtartó képessége határozottan erősödni fog;

- a város a minőségi fejlesztések, a fokozott értékvédelem és értékteremtés, a kultúra és oktatás, valamint a minőségi turizmus előtérbe helyezése révén a magasabban képzett népesség megtartását célozza meg, illetve vonzza ide, vagyis a város képességmegtartó népessége is növekedni fog.

Tata szempontjából az előzőeknél érdekesebb Tatabánya népesedési helyzetének alakulása. 1941-ben az akkor még három község lélekszáma a következő volt: Alsógalla 1.770 fő, Felsőgalla kb. 16.000 fő, Bánhida 11.763 fő. A három településrész 1947-es egyesítésekor Tatabányának mintegy 40.000 lakosa volt. A megyeszékhely lélekszáma ma 70.000 fő körül stagnál.

TATA ÉS TATABÁNYA KAPCSOLATA

Tata „kertjeiben nőtt ki” Tatabánya

Tatabánya 1902. szeptember 16-án került a helységnévtárba, 1947. október 10-én pedig már három elődtelepülésével várossá egyesült. 1950 óta Komárom-Esztergom megye székhelye, 1991 óta pedig megyei jogú város. Az évszámokban azonban egy különleges várostörténet pillérei csupán.

A török hódoltság után elnéptelenedett vidékre a tatai uradalmat 1727 óta birtokba vevő gróf Esterházy József országbíró 1733. február 4-én kelt paténse révén jöttek telepések a Német-Római Birodalom területéről Alsógallára és Felsőgallára, szlovák anyanyelvű lakosság Bánhidára, mivel a belső migráció nem adott elegendő munkáseztet a szerveződő tata-gesztesi uradalom számára. Az uradalomhoz tartozott Alsógalla, Felsőgalla és Bánhida is. A XIX. században a helyiek számára még az állattenyésztés és a gyümölcsstermesztés jelentette a fő megélhetési forrást.

A gazdasági fejlődés szempontjából nagy jelentősége volt az Újszöny–Budapest vasútvonal megépítésének 1884-ben. A XIX. század végének bányafeltárásai megváltoztatták a községek addigi életét, arculatát. A Magyar Általános Kőszénbánya Rt. 1891-ben vásárolta meg a szénkitermelés jogát, és 1896 karácsonyán felszínre került az első csille szén. A bányászat gyors fejlődése vonzotta a munkaerőt. A bányatelep közigazgatásilag 1902-ig Alsógallához tartozott, majd ekkor Tatabánya néven önálló község lett. Az újonnan nyíló bányák és ipari üzemek közelében kisebb lakótelepek épültek.

A munkástelepek fejlődésével a községek szinte teljesen összeolvadtak, és a bányák államosítása is meggyorsította egyesülésüket. 1947. október 1-jével bel-

ügyminiszteri rendeletre Tatabánya város lett, majd 1950-től Komárom-Esztergom megye székhelye. A II. világháború utáni években tehát úgyszólván Tata kertjeiben nőtt ki egy új megyeszékhely. A múlt rendszer egyik mintatelepülése született meg. Tatabánya 1991 óta megyei jogú város, ma 73 500 lakosa van. A szénbányászat megszűnése után a város sikeresen alakította át gazdaságát, a hajdani egyoldalú gazdasági szerepet, elsősorban a kiváló közlekedési kapcsolatokra alapozva, felváltotta egy modern, az élethez alkalmazkodni képes gazdasági kultúra és környezet.

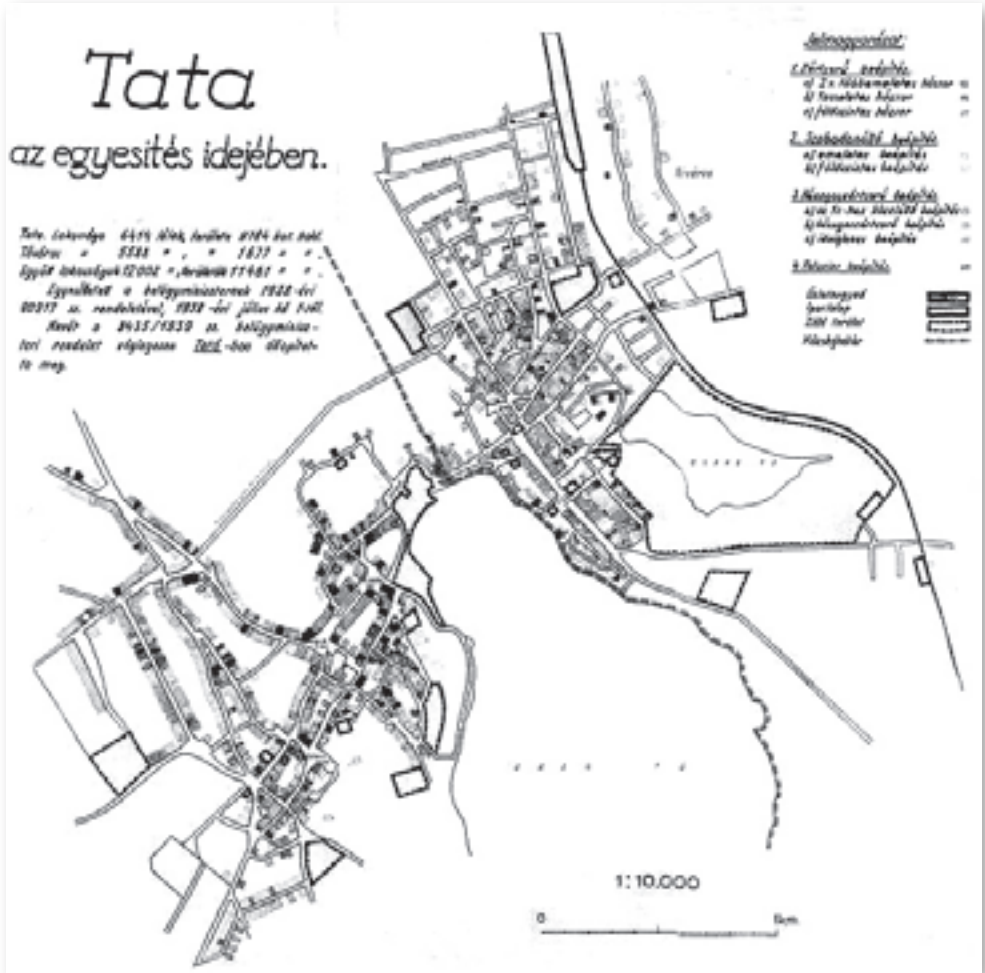
Mi történt Tatával azalatt, hogy „kertjeiben kinőtt egy nagyváros”?

A város fejlődése mind népességében, mind gazdasági potenciáljában lefékeződött. A nagy múltú, rendkívüli történeti és táji örökségű település elnyomott „kistestvérré” vált. Ez a „státusz” az elmúlt rendszerben számtalan hátrányt jelentett, ugyanakkor tagadhatatlan előnyöket is. Tata ugyanis nem, vagy csak kis mértékben szenvedte el a szocialista városépítés „vadhajtásait”; egész városrészek szanálását, lakótelepek építését, egyoldalú gazdaságfejlesztést, tájrombolást, a hagyományok tönkretételét úgy, hogy eközben vajmi kevés értékes új született. Ezt a korszakot úgy vészelte át, hogy „aludt”, és valahol a mélyben készült egy szebb jövőre. Ezt azért tehette meg, mert meg tudta őrizni a polgárság, a tág értelemben vett humán értelmiség nyitottságát, hajlékonyságát. Megőrizte iskoláit, kultúráját, több-kevesebb sikerrel igyekezett az építészeti és táji örökségét megvédeni a jövő számára. Ezek a néhány évtizedig háttérbe szorult értékek azok, amelyekre ma Tata a jövőjét alapozni tudja: a gazdag, különleges táj, a kultivált történeti környezet, a kultúra, a művészetek sokrétű jelenléte, a fejlett, magas szintű oktatás, az erőteljesen jelen lévő és továbbfejleszhető turizmus. Fennmaradtak azok a térségi kapcsolatai is, amelyeket újrászöve tágabb környezete számára biztos gazdasági hátteret, megélhetést, széles körű intézményi hálózatot nyújthat, egyszóval mindazt, amit a kiteljesedett városi lét a környezetére sugározhat.

Tata és Tatabánya megújuló, egymást kiegészítő kapcsolata

Tata fejlesztésénél számolni kell a nagyobb, erősebb gazdasági potenciállal rendelkező szomszédal, és öntudatosan építeni kell vele az együttműködést,

már nem a mostoha „kis testvér”, hanem az értékőrző, értékteremtő, történelmére, adottságaira büszke, fejlődő város pozíciójából. Ily módon a két település – Tata és Tatabánya – egymásnak természetes szövetségesei, adottságaik alapján a legtöbb területen építhetnek egymásra.

TATA 1938-BAN

TATA 2008-BAN

A MAGYARY ZOLTÁN TÁRSADALOM- ÉS TELEPÜLÉSFEJLESZTÉSI, IGAZGATÁSSZERVEZÉSI, HELYI GAZDASÁGFEJLESZTÉSI TERV ELEMEI

A Komárom-Esztergom vármegyei Hírlap 1935. november 9-i számában dr. Magyary Zoltán Mit kell tennünk Tata-Tóvárosért? címmel cikket közölt. Ez a program a teendők jól átgondolt összefoglalása volt: elsőként kifejtette az egységes – a két községet összefogó – városrendezési terv szükségességét; javasolta a vízvezeték és a csatornázás kiépítését, a nagytemplom környékének rendezését, a Vár körüli ásások megindítását, a Vár restaurálását, Zsigmond és Mátyás emlékműveinek felállítását, Fellner Jakab jeltelen sírján emléktábla elhelyezését.

A Tata fejlődése terv hat nagy fejezetből és 26 részprogramból áll. Az első öt nagy programadó fejezet névadói Tatához kötődő alkotó személyiségek. A saját szakterületén tatai működése mellett mindegyikük országos jelentőségű munkásságot is felmutathat. A város eszmeileg, szellemileg így kapcsolódik be az ország életébe. Ezekkel a személyekhez kötődő programokkal azt is kifejezzük, hogy számunkra a város vezetése, fejlődésének elősegítése elsősorban nem technikai vagy anyagi kérdés, hanem elsősorban személyes ügy. Hiszünk abban is, hogy nagy álmokkal Tatán most is mozgástérhez juthatnak olyan jelentős személyiségek, akik a Magyary-terv, vagy azon belül egy-egy program élére állnak. A hatodik program a megvalósítás útját vázolja fel.

I. MIKOVINY SÁMUEL VIZEK ÉS ZÖLDFELÜLETEK PROGRAM

I/1. Tata az élő vizek városa program – a tatai vizek „működésbe hozása”;

I/2. Tatai zöld táj program – parkváros program, zöldfelület-hálózati re-

konstrukció, egységes tatai zöld táj létesítése, fasorok, parkok, sétányok, pihenő- és játszóhelyek sokaságának létrehozása, felüdülési, sportolási lehetőségek, szorosan összekapcsolva az élő vizek városa programmal.

II. FELLNER JAKAB TELEPÜLÉSFEJLESZTÉSI PROGRAM

- II/1. Tata szíve program – Tata és Tóváros történelmi városközpontjainak rehabilitációja, a nagy rekonstrukciók területének kiterjesztése;
- II/2. A tatai és tóvárosi főutcák és főterek fejlesztési program – utcák és terek, amelyeket élettel töltünk meg;
- II/3. A megérkezés helyei, tematikus útvonalak program – információs pavilonok, a megérkezés helyei a történelmi városmagokba, városi „állomások”, egy-egy adott témához kapcsolódó útvonalak létrehozása;
- II/4. A Tata és Tóváros közötti terület új életre keltése program – tartalmi újragondolás, műszaki átalakítás, új szemléletű forgalomszervezés, kulturális rendezvény- és konferencia-központ;
- II/5. A Május 1. út rehabilitációja program – a városközpontot megkerülő útvonal „beharapásainak” gyógyítása az egyes „lyukak” számára új funkciók találásával, a történelmi értékek erősítésével;
- II/6. Kertváros, Újhegy, Agostyán, Nagykert alközpontjainak kialakítása program – a helyi kötődések, identitás erősítése;

- II/7. A lakótelepek rehabilitációja, rekonstrukciója program – a lakótelepek beágyazása a város szövetébe;
- II/8. Tata közlekedésének rekonstrukciója, akadálymentesítési programja – a város vonzerejének megtartása, a felesleges átmenő forgalom elterelése (elkerülő út), a forgalomcsillapítás kiterjesztése a kertvárosi jellegű területeken, akadálymentesítés a közterületen és az intézményekben;
- II/9. Városüzemeltetési és infrastruktúrafejlesztési, Bláthy Ottó energetikai program – városüzemeltetés, a vízi, informatikai és az energia közművek fejlesztése.

III. ÖVEGES JÓZSEF OKTATÁSI, KULTURÁLIS, SPORT, CSALÁD- ÉS IFJÚSÁGI PROGRAM

- III/1. Tudásalapú városfejlesztés – Tata iskolaváros fejlesztési program – az óvodától a felsőoktatásig, művészeti képzés összművészeti szinten az óvodától kezdve, szakképzés, népfőiskola, felnőttoktatás, a felsőoktatásban posztgraduális képzés a környezetvédelem, a vízügy, az idegenforgalom, a sport és a művészetek területén;
- III/2. Tata a kultúra városa – a kultúra húzóágazat, nagyszabású programok, világi és egyházi, a „magas” és a népi kultúra együttműködése;
- III/3. Tata gyermekbarát és ifjúsági programja – a város biztonságosabbá és barátságosabbá tétele a legkisebbek számára, új közösségi helyek kialakítása a fiataloknak;
- III/4. „Magyar gyümölcs – magyar kert – magyar táj” program – Tata természeti és szellemi gyümölcsei, kapcsolata a közvetlen környezettel és a tájjal.

IV. ESTERHÁZY GAZDASÁGFEJLESZTÉSI PROGRAM

- IV/1. Munkahely-teremtési program – munkahelyteremtés az egész városban, a kis- és középvállalkozások, családi gazdaságok folyamatos támogatása, erősítése;

- IV/2. Tatai iparfejlesztési program – a hagyományos és környezetbe illő iparágak támogatása, új, környezetkímélő iparágak meghonosításának elősegítése, ipari parkok támogatása, logisztika és raktározás a fő közlekedési utak mentén;
- IV/3. Tatai mező- és erdőgazdálkodás fejlesztési program – város és vidéke újra egymásra talál, valódi piac és a közösség által támogatott mezőgazdálkodás és élelmiszeripar segítése, a kistérségi együttműködés megújítása, összekapcsolása a biogazdálkodás elterjesztésével;
- IV/4. Tatai turizmusfejlesztési program – a történeti örökségre, a táji, természeti értékekre alapozva, a kistérségi kapcsolatokra is építve.

V. GIESSWEIN SÁNDOR SZOLIDARITÁSI PROGRAM

- V/1. Szolidaritási és szociális program a tataiakért;
- V/2. Család- és gyermektámogatási program – Szent Erzsébet Alap a tatai gyermekekért, családokért a helyi kötődések és az emberi minőség szolgálatában;
- V/3. A város a tatai idősek szolgálatában program – idősgondozás a segítség új alapokra helyezésével;
- V/4. A tatai egészségügy fejlesztése program – új típusú egészségközpont létesítése a megelőzéstől a rehabilitációig.

VI. A MEGVALÓSÍTÁS ÚTJA

- VI/1. A kitörési pontok, prioritások meghatározása – kapcsolatok és ütemezés az egyes programokban, az azonnal, kevés pénzből beindítható programok, az önkormányzat által támogatott, mások által végrehajtott programok, rövid, közép- és hosszú távú programok.
- VI/2. Tatai pénzügyi alapok – a város fejlődése érdekében.
- VI/3. A város egészének bevonása – a város demokratizálása, a közösségi költségvetés- készítési program első lépései.

Minden programban megjelenik a társadalomfejlesztés, a településfejlesztés, az igazgatásszervezés, a városüzemeltetés koncepciója, illetve a helyzetkép, jövőkép, akcióterv (rövid, közép- és hosszú távú terv) hármasa.

I. MIKOVINY SÁMUEL VIZEK ÉS ZÖLDFELÜLETEK PROGRAM

XIX. század előhírnökeként, korát többszörösen megelőzve, üstökösként alkotott maradandót Mikoviny Sámuel (1700, Ábelfalva–1750, Trencsén). Jelentőségét, nagyságát a természettudományok és a technika történetében még ma sem lehet pontosan felmérni. Latin és német nyelvű tanulmányai a bányászat, a kohászat és a kartográfia területén egyaránt példamutatók. Ő vetette fel a topográfiai térképek készítésének szükségességét. Korai halála miatt nagyszerű terveinek csak a töredékét tudta megvalósítani, mégis történelmünk kiemelkedő tudósaként, mérnökeként tartjuk számon. Tájérendezési szempontból egyik jelentős tevékenysége a tatai Nagy-tó és a Cseke-tó szabályozása. 1746-ban gr. Esterházy József felkérésére felmérte és elkészítette a Tata, Almás és Szőny közötti terület csatornázási tervét. A Mikoviny-árokknak nevezett csatorna a mai napig őrzi nevét.

Alapos tanulmányozás és gondos, hidraulikai számítások után ma is korszerű javaslatot fogalmazott meg Esterházy József volt országbíró számára. Esterházy a kincstár beleegyezésével (ugyanis a mocsár nagyobb része almási terület, akkor királyi birtok volt) bízta meg ezzel, majd Mikoviny irányítása mellett nekiláttak a kivitelezésnek. A munkálatok 1747-ben készültek el, korabeli feljegyzések szerint nemegyszer katonai segítséget kellett igénybe venni, ugyanis az érintett vízimalom-tulajdonosok, akiknek malmát a mocsárvizek hajtották, a jobbágyokat fellátva elrontották a földműveket, és visszatették az átvágásokat. Ekkor csapolták le a fűzitő-szőnyi ún. Fekete-ér mocsarait is. Mikoviny a mocsarat tápláló Által-ér–Öreg-tó vizét jobbra, az almási dombvonulat peremén, míg a Fényes-források vizét balra, Naszály irányában szintén a dombok lábánál mesterséges mederben vezette el. Az így utánpótlás nélkül maradt mocsárvízet temérdek ágból álló csatornahálózat gyűjtötte össze, és vezette a Dunába Almás felett. Ezért nevezik a Fényes-patakot más néven Királyné árkának, míg a mai Által-eret Kühtreiber-pataknak („Téhenhajtó” pataknak), utóbbi ugyanis a Tatáról Almás felé, az ottani dunai nagy rév irányába tartó marhahajtó úttal párhuzamosan

haladt. A kincstár a rá eső részt fedezte. Tata klímája egészségesebbé vált, megváltozott. 1751-ben Mária Terézia a Dunán hajózva Almásnál partra szállt, és „bőrös csészán” végighajtatva a falun személyesen is megtekintette a lecsapolt területeken virágzásnak induló gazdálkodást.

Mikoviny a ma ismert, „csak” az adottságokat rögzítő térképkészítésen messze túlmutatóan járt el. Adatokat szolgáltatott a múltra, az akkori jelenre és a jövőre. A múltat főleg az építészeti emlékek bemutatásával érzékeltette. A jelennek a táji adottságokat és azok hasznosítási lehetőségeit tárta fel. Célja volt „ugyanakkor megmutatni azt is, hogy az egyes vidékek miben szenvednek hiányt, és hogyan lehetne azt felszámolni”. A jövőre vonatkozóan az előnyösebb feltételek megteremtésének lehetőségeit kívánta bemutatni. Ezek „a szántóterületek növelése, felújítása, a vizek lecsapolása, a száraz vidékek öntözése, az árvizek elhárítása, malmok, üzemek” építése, az úthálózat fejlesztése, a „természetes kincsek haszonnal való feltárása”. Két és fél évszázaddal később a szakterület a múlt, a jelen és a jövő bemutatását tájvizsgálat, tájértékelés és tájrendezési, területfejlesztési megnevezéssel jelöli. Mikoviny gondolatai ma is időszerűek, a Magyary-terv jelen fejezetének vezérfonalául szolgálhatnak.

I/1. TATA AZ ÉLŐ VIZEK VÁROSA PROGRAM

A tatai vizek „működésbe hozása”

Tata legnagyobb vonzereje a mindenütt jelen lévő, mozgó, élő víz: a tavak, patakok, csatornák, források, fürdők, vízimalmok, zsilipek, vízesések, kutak, szökőkutak, csobogók. Ez összefüggő szabályozott rendszer, olyan minőségben, amilyen legközelebb talán Selmechánya környékén vagy Dél-Csehországban fordul elő. Ezt kellene olyan szintre fejleszteni, hogy a többi értékkel együtt – kulturális és természeti örökség kategóriában – világörökség címre is pályázhasson. Ritka az olyan város, amelyben a víz ilyen változatosan, a város egészét átszövő módon van jelen. Ez Tata egyik legnagyobb településformáló értéke, ami nem csupán megőrzendő, hanem továbbfejlesztendő – hatásában és életjelenségeiben egyaránt.

A természetvédelmi területek jelenleg kisebb-nagyobb foltokban helyezkednek el a városban, a tatai Öreg-tó a Ramsari Egyezmény része. Ezt kell komplex módon továbbfejleszteni a teljes Által-ér vízgyűjtő rendszerében.

A vízrendszer története egészen a római időkig nyúlik vissza. Ezeket az emlékeket, amelyeket Mikoviny is megtalált, régészeti feltárásuk kiegészítésével, dokumentálásával be kellene mutatni a nagyközönség és a szakma számára. A vízrendszer különlegessége, hogy az ipari táj a felső, tatabányai és az e felett húzódó szakaszon az ipari, bányászati, energetikai tevékenységek átalakulásával – kellő elszántsággal és előképek alapján – rekultiválható. Ez alkalmassá tenné e területet egy átfogó természetvédelemre méltó zóna kialakítására.

Az Által-ér Vízgyűjtő Helyreállítási és Fejlesztési Szövetség 1994-ben jött létre. Ebben a társulásban ma már 23 önkormányzat, 20 gazdasági társaság és 12 nonprofit szervezet működik együtt. A Szövetség tervei között szerepel Gerecse–Tata néven natúrpark létrehozása. A védett terület a Gerecse több ezer hektárnyi hegyvidékére, az Által-ér vízrendszerére és mindenekelőtt Tata turisztikai vonzerejére épülne. Ennek a rendszernek a központja a rendkívül összetett tatai vízrendszer, amelyet meg kell tisztítani, szükség szerint rekultiválni (új életre alkalmassá tenni), revitalizálni (új életre kelteni), kiegészíteni szükséges – de mindenekelőtt működésbe kell hozni, és minél sokrétűbben kell használni, méghozzá rendszerszerűen.

A tatai önkormányzatra, mint a kistérség és a vízrendszer központjára, ebben a nagyszabású programban többek között az alábbi feladatok hárulnak:

- Hasonló példák keresése (pl. Selmechánya környékének tórendszere, mely a bányászat „mellékterméke”, Dél-Csehország mesterséges tórendszere, a Körös-vidék vízrendszere stb.). Tata és környéke vízrendszere mindegyiknél összetettebb, sokrétűbb, izgalmasabb.
- Programot kell kidolgozni a teljes összefüggő rendszerre. Cél a kulturális és természeti együttes kategóriában a világörökséggé nyilvánítás. Ennek kezdeti lépése a Gerecse–Tata natúrpark létrehozása.
- Egymással összefüggő fejlesztési, üzemeltetési terv kell, hogy készüljön – öntisztító rendszerekkel, biológiai, ökológus megközelítésben.
- Néhány konkrét fejlesztési cél meghatározása: kitörési pontok, prioritások (pl. egyes malmok újbóli beindítása egészségvédő programként is, bioélelmiszerek őrlésével, tatai specialitások felélesztésével, újak kidolgozásával), ezek megvalósítása a szereplők segítségével, ösztönzésével – rövid és hosszú távú programokban, a települési összefüggések figyelembevételével.

Néhány konkrét feladat:

- az Öreg-tó többfunkciós használata (árvízvédelem; ökológiai stabilizáció a biológiai sokféleség és a természetes élőhelyek védelmére, illetve visszaállítására; környezetkímélő, ökológiai alapon nyugvó turizmus; hagyomány-örző halászat);
- az Öreg-tó és a Cseke-tó sokrétű rekreációs hasznosítása, az Öreg-tó fürdőkultúrájának felélesztése, fejlesztése;
- a Fényes-fürdő és környezetének rehabilitálása, újszerű elemekkel történő kiegészítése a felüdülés céljára szolgáló wellness részleggel, szálláslehetőséggel (kemping, gyógy- és üdülőszálloda egyaránt);
- a Kristály-fürdő rekonstrukciója, új funkciókkal történő kiegészítése;
- a vízimalmok közül minél többnek eredeti működésében való helyreállítása, malomként vagy fűrészmalomként, esetleg ipari szolgálatban való hasznosítása – megfontolandó felvetés a működésbe hozott vízkerekek energiatermelésének a közvilágítás szolgálatába állítása;
- a vízrendszer egyes elemeinek természetvédelmi bemutatóhelyként, világörökségi helyszíneként történő bemutatása;
- a Tatai Élő Vizek Múzeumának létrehozása, melyen állandó kiállítás mutatná be a tatai vízi világot, időszakos kiállítások pedig más helyszínek, országok vízi világát (a múzeum tanulmánytervét és szakmai programját a közeljövőben készíttjük el);
- a Tatai Élő Vizek Múzeumának része volna egy Halászati Múzeum létrehozása az itteni nagy múltú halászatra, pákászatra építve, hiszen jelenleg Magyarországon sehol sem található kifejezetten a magyar nép ezen „ősmesterségét” bemutató múzeum. Ráadásul Tata és vidéke is a legrégebben halászott tájak közé tartozik.

Ezen múzeum kiállítási anyaga, bemutató tárgyainak előállításai módszerei ismertek. A bemutatás technikája is egyedülálló lehetne. A halászati bemutató nagyon szépen beilleszthető a rehabilitált táj használati lehetőségeibe is.

- az Élő Vizek Múzeumának szerves részét alkotná a Malommúzeum is – amelyet a Cifra-malomból mielőbb önkormányzati segítséggel lehetne létrehozni;
- a tatai vízrendszer, a város és a környezet világörökséggé nyilvánítása programjának, menetrendjének elkészítése;
- a közterületeken mindenütt olyan építészeti és díszítőelemeket kell megjeleníteni, amelyek a vizek jelenlétét hangsúlyozzák (ezek lehetnek csobogók, ivókutak, szökőkutak, vízjátékok – Tatát a szökőkutak városává kellene tenni), természetesen a meglévő szökőkutakat is fel kell újítani, s működtetni kell;
- egyes fontosabb vízelemek minél érdekesebb, újszerűbb, méltóbb bemutatása érdekében tervpályázat kiírása;
- Az Árendás-patakot szegélyező égeres őserdő a WWF mintaerdeje. Ez a terület méltó eleme lehet a Tatai Élő Vizek Múzeumának is. Beleillik az élővizek programjába, az oktatásban tudományos feltárása, bemutatása zajlik.

Pedagógus-továbbképzés keretében több éve sikeresen működik a „vizes élőhelyes környezeti nevelési program”. E program fenntartása, továbbfejlesztése indokolt.

Az „élő vizek városa” gondolatnak általános jelképe lehet a malmok felülcsapott vízkereke, mely a malmokon a maga természetes módján jelenik meg, de Tata egyik lehetséges jelképeként elhelyezhető például a bevezető főútvonalak körforgalmában is.

Tata vizeit számtalan formában hasznosíthatjuk:

- a gyógyászatban, a fürdőkultúrában, a mozgásszervi rehabilitációban, a hidroterápiában és a balneoterápiában; többek között a Fényes-fürdő forrásainak a kor igényeinek megfelelő hasznosításával, a Kristály-fürdő rekonstrukciójával;
- a szakosztályok támogatásával verseny- és tömegsport szinten egyaránt fel-

lendíthetjük a tatai vízisport-életet. Ehhez járul a csónakázás rendszeressé tétele is. Jelentős versenyeket kell szervezni a tatai Öreg-tavon. Az önkormányzat ehhez is támogatást nyújthat.

- nagyon fontos vizeink és a malmok változatos formákban, látványelemként történő megjelentetése;
- fontos hasznosítási forma a horgászat és a halászat (már ma is nagy látványosság évről évre az Öreg-tavi nagyhalászat, amit még tovább lehet fejleszteni, ezt az is indokolja, hogy ebben az időszakban már nincs idegenforgalmi idény); hagyományörző, hagyományteremtő céllal nemzetközi horgászversenyeket is kellene szervezni, és a tatai halételek hagyományát újjá kellene teremteni (pl. „köröm közötti” keszeg árusítása az Öreg-tó partján);
- vizeink állat- és növényvilágát be kell mutatnunk a nagyközönségnek, a Vadlúd Sokadalom rendezvényt bizonyára még nagyobb látványossággá lehet fejleszteni.

A városon keresztülfutó vizek és tavak átfogó revitalizációjában építeni lehet más, hasonló adottságú települések vizes rekonstrukciójának tapasztalataira. Érdekes ebből a szempontból pl. Kőszeg városában a Gyöngyös-patak revitalizációja, melynek során tervezik a vízfolyások visszaállítását, a vízi élet újraindítását, a patak menti ipari épületek hasznosítását, és a patakok mentén egy összefüggő városi parkegyüttes létesítését.

LEHALÁSZÁS AZ ÖREG-TAVON

I/2 TATAI ZÖLD TÁJ PROGRAM

Parkváros program, zöldfelület-hálózati rekonstrukció, egységes tatai zöld táj létesítése, fasorok, parkok, sétányok, játszó- és pihenőhelyek sokaságának létrehozása, felüdülési, sportolási lehetőségek, szorosan összekapcsolva az élő vizek városa programmal.

„Mikoviny Sámuel... az Esterházy grófok megbízásából fejlesztette Tata környékét, a tatai birtokokat közvetlenül az 1750-es évek előtt. Neki... kettős feladata volt: hogy a birtokokat hasznosabbá és egyben szebbé tegye. Amit Mikoviny Tatán tudatosan alakított, módosított, az esztétikai érték is, és ilyen értelemben olyan építészeti érték, ami része lehet a világörökségnek.”

(Prof. Emeritus Mőcsényi Mihály, a Kertészet Egyetem ny. rektora; In.: Műemlékvédelem, 1998/1.)

Tatának az élő vizek mellett másik rendkívüli vonzereje a táji, természeti környezete, változatos zöldfelületei. Ennek megőrzése, bővítése, fenntartása, sokféle, az adottságoknak megfelelő használata kiemelt feladat, amelyben valamennyi tulajdonos, kezelő, használó együttműködése szükséges.

Tata és környéke egyes részei a Duna–Ipoly Nemzeti Park része

Tata ritka adottsága, hogy bel- és külterületén már jelenleg is több természetvédelmi terület található:

- Öreg-tó természetvédelmi terület
- Angolkert természetvédelmi terület
- Kálvária-domb természetvédelmi terület
- Fényes-fürdő természetvédelmi terület
- Fényes-patak menti rétek természetvédelmi terület
- Réti-tavak környéke természetvédelmi terület
- Agostyáni arborétum
- Agostyáni ökofalu (Természetes Életmód Alapítvány) természetvédelmi terület

Ezek a természetvédelmi területek a Gerecse Tájvédelmi Körzet részeként a Duna–Ipoly Nemzeti Parkhoz tartoznak. Agostyán a Nemzeti Park nyugati kapuja. Ezen a vidéken halad keresztül a Via Margaritarum (Gyöngyök Útja) zarándokút. Mindez az összetett adottság, párosulva

ANGOLKERT RÉSZLETE

Tata nagyszámú műemlékeivel, összefüggő műemléki környezetével alkalmassá teheti a várost, hogy kulturális és természeti kategóriában pályázzon a világörökségi helyszíneként való nyilvántartásra.

Tatai vadon – Erdei iskola

Tata egyik fénykora Zsigmond és Mátyás király idejére esik, amikor a város és környéke királyaink kedvelt vadászhelye volt. Ennek az egykori vadonnak egyes foltjai maradtak meg, vagy alakultak ki a későbbiek során. Hazánkban az Öregtő délnyugati környezetében Tatán található az egyik legnagyobb kiterjedésű önkormányzati kezelésben lévő erdő.

A Tatai vadonban az erdei tornapálya mellett tanpályát is kialakíthatnánk. Mindkettőt helyi civil szervezetek összefogásával és segítségével kívánjuk létrehozni, fenntartani, karbantartani, megújítani. Az erdő, a parkok, a vizek, a város közvetlen közelsége az erdei iskolát különlegessé teheti.; környezetvédelmi, vízügyi, idegenforgalmi vonatkozásban posztgraduális felnőttoktatási központtá válhat. Az erdei iskola alternatívája az Agostyán és Tardos közötti út mentén működő ökofalu (Természetes Életmód Alapítvány) lehet.

Vadspark

Remeteségpuszta környékén méltán rendeztek Vadászati Világkiállítást, a 70-es évekig vadsimogató is működött itt. A vadon részek megőrzése, használata kiemelt feladat. Ezért javasoljuk a tatai erdők egy részén vadspark leválasztását. A vadsparkot Tata erdős részén alakítjuk ki, amelyben az őshonos magyar vadállomány tartását, látogatását, megfigyelését biztosíthatjuk. Az ún. „tófarok” iszappal feltöltött része kitisztítva ugyancsak a vadspark részévé tehető. Ezt az erdészettel karöltve hoznánk létre, növelve Tata természeti vonzerejét.

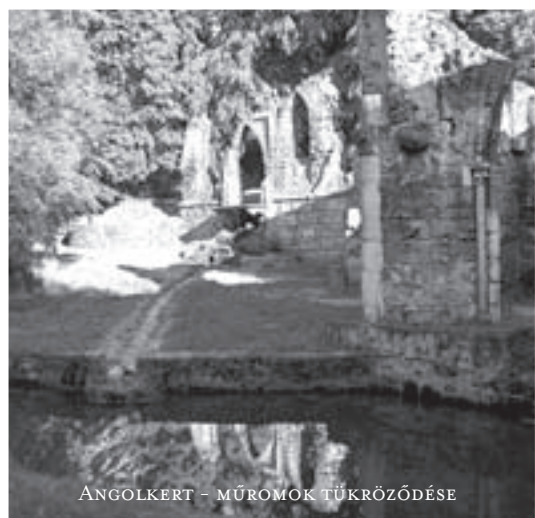
Történeti kertek

A történeti kertek jellegzetessége, hogy ezek félig nyilvános, zárt, vagy zárhatóvá tehető zöldfelületek, amelyek több száz éves múltra tekintenek vissza. Indokolt e történeti kertek, közparkok fokozott védelme, ami könnyebb üzemeltetésüket, fenntartásukat szolgálja.

Angolkert

A történeti kertek leghíresebbike a Cseke-tó körüli Angolkert, amelynek egyik építész a francia Charles Moreau volt az 1800-as évek elején.

A tatai Angolkert híre a korabeli időkben gyorsan terjedt. Több neves látogatója közül említést érdemel Kazinczy Ferenc (1803-ban, illetve 1831-ben). Ittlétekor jegyezte fel: „Gyönyörű magány, s szép kinézései vannak a Vértes hegyeire és a pinceházakra, amelyek ott sűrűn, egymáshoz egy kis gazdag falut gyanítanak. A kert ékességeit kivált gazdag partiái adják. Eléggyé széles és tiszta taván százanként úszkálnak a hattyúk.”

Az Angolkertet kiemelten védett tájképi, és különleges fafajtaikat bemutató dendrológiai botanikus kertként a híres magyar arborétumok (Vácrátót, Alcsút, Szarvas stb.) sorába tartozik, azok egyik legkorábbi megvalósulásaképpen.

A 18. század második felében megépített Tatai (Tóvárosi) Angolkert, mint az első magyar tájképi kert a korabeli kertépítés stílusának összes alkotóelemét tartalmazza. A kezdetben magáncélt szolgáló terület a 19. század közepétől részben már a városi közpark szerepét is betöltötte. Dendrológiai értékei miatt kiemelkedően jelentős értéket képvisel az összes tatai (kastélykert, városi zöldterületek, Öreg-tó környéki zöldfelületek, Kálvária-domb) kerttel szemben.

Az építés idején 70 hektár területű parknak egy korábbi (1948) kisajátítás miatt ma csak 40 hektár a közhasznú felülete. Az Angolkert pótolhatatlan vesztesége az 1948-ban hatalmi úton leválasztott 30 hektárnyi terület, amely stíluselemeivel, dendrológiai értékeivel, útjaival az Esterházy család által létrehozott park szerves része volt. Emiatt felvetődik, hogy a tatai edzőtábor területéből vissza kellene venni a hajdan az Angolkerthez tartozó területeket.

Természeti értékén felül az Angolkertnek a város északi határán jelentős szerep jut az uralkodó széljárás elleni védelemben és a levegő tisztaságának elősegítésében. Fentiekből következik, hogy a programban értékének megfelelően foglakozzunk zöldfelületi-hálózati rekonstrukciójával.

A második világháború alatti és utáni időköt követő elhanyagoltsága miatt területén jelentős állagromlási és dendrológiai változások történtek. Ez a romlás határterületein ma is feltűnő, és hiányzik a területhát fizikai védelme. Napjainkban az egykori pálmaház épületének felújítása érte el a kívánt színvonalat, és kapta vissza eredeti értékét.

A park helyreállításának követelményei:

Elsődleges követelmény a park korabeli idők (XVIII. század második fele) szerinti kertművészeti és műszaki helyreállítása. Dendrológiai és műszaki létesítményeit előzetes kerttörténeti kutatások alapján a Firenzei Charta szellemében kell rekonstruálni, ill. restaurálni. A rekonstrukció folyamán az eredeti, telepítéskori növényállományt a korabeli térformáló szerepben és terepszinten kell alkalmazni. Az Angolkertnek nyilvános, de feltételekkel korlátozottan látogatható városi közparkként vissza kell kapnia eredeti feladatát. Minden a későbbi időkben épített – oda nem illő – műszaki létesítményt, épületet, sportpályát, presszót el kell távolítani a park területéről. A vízfelületeket, forrásokat, patakokat visszatérésük után a természetes medrükbe kell visszaterelni. Biztosítani kell a park eredeti műszaki létesítményeinek – utak, hidak, barlangok, műromok – folyamatos állagmegóvását. Nélkülözhetetlen az Angolkert területének műszaki körülhatárolása és ennek rendszeres ellenőrzése.

A parkot elsősorban gyalogosok látogathassák. Az érdeklődők igénye szerint lehetővé kell tenni természeti értékeinek bemutatását, szakszerű szakmai vezetését. A növényeket – a botanikai bemutatás követelményeinek megfelelően – megfelelő táblákkal kell ellátni. Fontos tudatosítani, hogy a parkban nagyon idős, a telepítés idejéből származó közel 230 éves dendrológiai értékek találhatók: szlavontölgyek, platánok, hársak, piramistölgyek, kaukázusi szárnyasdiók, kőrisek stb.

Esterházy-kastély parkja

Az Angolkerthez hasonlóan híres tájképi kert az Esterházy-kastély parkja és az előtte húzódó parkrész, melyet a grófi lovardával együtt kezelnénk. Az így létrejött, ismét egységes történeti park számos célra hasznosítható. Az elemeire bomlott kastélyparkot egy egységként kezelve újra össze kívánjuk vonni. Ez eset-

ben is a rekonstrukció fő irányait kijelölő kerttörténeti kutatásokra van szükség. A kastélykertnek a kastélyon belüli részét az ottani kulturális, muzeológiai célok-
nak kell alárendelni. Külső része – a lovardával együtt – a tópartig terjedően városi közparkként kezelendő. Kívánatosnak tartjuk a műszaki lehatárolást és a használat kismértékű korlátozását.

AZ ESTERHÁZY KASTÉLY PARKJA

Kálvária-domb természetvédelmi területe

Szintén egységes parkként képzeljük el a Kálvária-domb természetvédelmi területét, amelynek ma különálló egységei (Tatai Geológiai Múzeum, Megalodus-barlang, Fellner kilátó, Kálvária kápolna) változatos dombalaku-
laton helyezkednek el. Együttesként való kialakításuk esetén az egyes elemek hatása összeadódik.

A Kálvária-domb összképébe nem illik bele a volt Vasipari KTSZ elárvult telephelye. Ezeket városi tulajdonba kellene venni, az itt lévő értéktelen raktár-
épületek elbontása után a park új területtel, új funkciókkal bővíthet.

Mindegyik történeti kertben tanösvény kialakítását tervezzük. Ebben a munkában – megfelelő szakemberek irányítása mellett – a helyi civil szervezetekre is támaszkodni kívánunk. (A Kálvária-domb természetvédelmi területén a helyi civil szervezetek összefogásának köszönhetően már kialakulóban van egy tanösvény.)

KÁLVÁRIA-DOMB

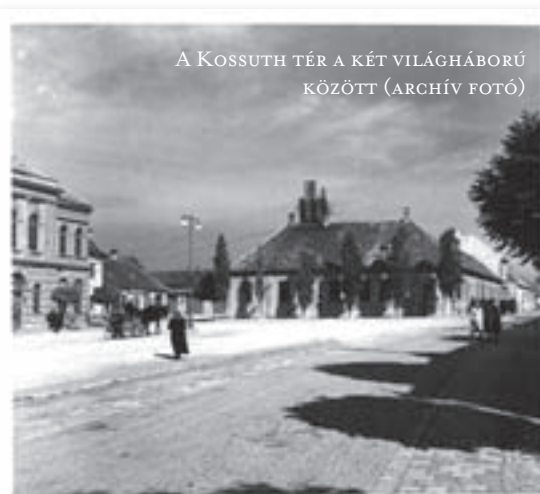

Közparkok

A közparkok számos formában jelennek meg Tatán, mindegyiküknek sajátos szerepe van. A legnagyobb közpark az Építők parkja az Öreg-tó partján. Ezt a parkot – olyan funkciók állandó, vagy időszakos telepítésével, amelyek elsősorban a sportéletet és a vízparti pihenést, kikapcsolódást szolgálják – fokozatosan a felüdülés, a rekreáció területévé kell alakítani.

A város szövetében a főterek:

- Tata főtere a Kossuth tér, a hajdani piactér, amelyet úgy kell átalakítani, hogy sokféle célra legyen használható, hogy ismét a városi élet szervezője lehessen. Ennek érdekében a tér tágabb környezetében jelentős forgalmi változásokat – autóforgalom kizárását, csökkentését – kell végrehajtani. A Kossuth tér egy nyúlványa a Szent Kereszt templom körüli Iskola tér, amelyet a Kossuth térrel együtt kell kezelni.
- A hajdani Tóváros főtere, az Országgyűlés tér a haranglábbal, amely Tata egyik jelképe. Itt a szocializmus érzéketlen városépítési elemei rontják az összképet. Ennek az együttesnek kismértékű funkcióváltással, kiegészítéssel új arculatot kellene adni, hogy egy újszerű, modern, friss szemléletű találkozóhely alakulhasson ki. A tér sikeresebben töltené be közösségi szerepét, ha a becsatlakozó kis utcát szervesen hozzákapcsolnánk.
- A harmadik tér az Öreg-tó és a Cseke-tó (Angolkert) között húzódik: a Kodály tér, vizekkel és malmokkal. Szép kilátás nyílik innen az Öreg-tóra és a szemközti parton lévő piarista rendházra, valamint a gimnázium épületegyüttesére a dombtetőn. Ezt a teret a malmoknak és a vizeknek kell uralniuk. Szinte egy új Tata-jelkép formálható itt.

Mindhárom térre, és ha kell, tágabb környezetükre is környezetalakítási és építészeti tervpályázatot írunk ki, hogy ezek a terek a lehető legtöbb mondani-valóval, tartalommal újuljanak meg – figyelembe véve kialakulásukat, hagyományaikat, feléleszthető és új funkcióikat. A közeljövőben mindhárom térre kész és a helyi társadalommal megvitatott tervek készülnek, és (EU-forrásból, valamint önrésszel) legalább a Kossuth tér rekonstrukcióját végrehajtjuk. Lehetőség szerint azonban a másik két tér újraélesztése is megkezdődik. Mindhárom tér, különösen a két utóbbi felújításába külső erőforrások bevonását is tervezzük.

A külső városrészek tereit, térszituációit is gondozzuk, kezeljük, és ahol ez indokolt, átépítésük is megtörténik. Ezzel a helyi identitás erősödését segítjük. A város belső részein, kiemelt terein a kivágott fák helyére csak előnevelt fák ültetését tartjuk kívánatosnak. Utcáink és tereink növénytelepítését, virágosítását egységes elvek szerint képzeljük el, amiben a lakosság, a tatai intézmények, vállalkozások közreműködését is igényeljük.

Kertvárosok

Tatán különböző jellegű kertvárosi részek alakultak ki az elmúlt száz-százötven évben. Ezek a következők:

- a Nagykert városrész (a Nagykert utca, Táncsics Mihály utca, Kakas utca, Komáromi utca helyi építészeti értékvédelem alá eső területe, ahol Tata parasztpolgár, mezőgazdasági tevékenységet folytató népessége él);
- Tóváros-Kertváros;
- a Malom-patak, Tóváros északi része
- Újhegy kertváros
- Agostyán városrész

A kertvárosok átfogó, de az egyedi sajátosságokat figyelembe vevő továbbfejlesztése az önkormányzat részéről számos beavatkozást igényel. Ezeket a feladatokat folyamatosan végezzük, erősítve a kertvárosi kötődést, identitást, értékeket. Támogatjuk helyi kertvárosi, kertbarát egyesületek működését, létrejöttét.

Rekreációs és sportterületek

Tatán számos – kistérségi és országos jelentőségű – rekreációs és sportolási célú terület található, sőt az egész településeggyüttes zöld tája alkalmas ilyen funkciók magas szintű kielégítésére. Ezek közül is kiemelkedik a nagy múltú Fényes-fürdő és a Kristály-fürdő. Mindkettő rekonstrukciója és arányos fejlesztése indokolt. Ezeket az önkormányzat erőteljesen támogatja.

Lehetővé kell tenni a sportolásra alkalmas közterületek egész napos, esti ki-világítással biztosított használatát. Gondolni kell a téli sportolásra, sífutásra, szánkózásra, korcsolyázásra is.

Lakótelepi parkok

A lakótelepek – az általában úszótelkes beépítés révén – jelentős méretű városi parkokkal rendelkeznek. Ezek minősége változó, fenntartásuk a várostól jelentős energiát igényel. Nagy részük ún. „hulladék zöldfelület”, amelyeknek a zöldfelületi értéke is kérdéses. Ezeknek a kerteknek a tatai zöldfelületi hálózatba való beillesztése a közeljövő konkrét feladata. Ezeket a parkokat – a szükséges városrendezési tervek elkészítésével, az ún. úszótelkes kialakítás megváltoztatásával, az ehhez szükséges erőforrások minél nagyobb mértékű biztosításával – közhasznu, ill. részben közhasznu lakótelepi közkertként, közparkként a lakóközösségek kezelésébe adnánk. A kezelés és az őrzés-gondozás így jó kez-
 zekbe kerülne. Ennek már – például Győrben – vannak az országban jól és hatékonyan működő előképei.

Az üdülőkörzetek zöldfelületei

Tatán két nagyobb üdülőházas, illetve hétvégi házas üdülőterület van. Az egyik az Öreg-tó és az által-éri Derítő-tó, valamint a Vértesszőlősi út között, a másik az Öreg-tótól délnyugatra, a Fekete út mentén jött létre. Mindkettő értékes zöldfelületbe ágyazott térség. A közterületek minőségének javításával, a közösségi létesítmények kiépítésével, bővítésével, magán-erő bevonásával ezt kell megőrizni és továbbfejleszteni. Ezekhez csatlakozik a Derítő-tó melletti horgásztanya, és az autópálya melletti erdőben a Diana vadászkastély, golfpálya és a Diana Golf Hotel környezete.

Tatai szőlők, zártkertek, városzéli kertek

Kiskertes mezőgazdasági terület az Újhegy kertvárosi rész felett és a Naszályi út mentén helyezkedik el. Ez a terület is Tata zöldfelületi hálózatának része. A terület rendezettségén, zöldfelületi értékén javítani kell. Fontos feladat a helyi közösség, hegyközség támogatása.

Mezőgazdasági táj

A Tatát körülvevő mezőgazdasági táj a kistérségbe tartozó mező- és erdőgazdasági területekkel együtt kultivált, művelt terület, amely a lecsapolt mocsaras részek helyén alakult ki, és a vizek teszik értékessé. Ez a mezőgazdasági táj úgy tud a természetvédelmi terület részévé lenni, hogy a művelési ágakban és módokban az ökológikus és természetvédelmi szempontokat maximálisan figyelembe veszik.

Zöld táj

A tatai és Tata környéki zöldfelületi rendszer minden eleme együttesen, együttműködve hálózatot, sőt összefüggő felületként egy városi és városkörnyéki egyedülálló, harmonikus, életerős „zöld tájat” alkot. Az urbánus táj és a mezőgazdasági művelés alatt álló táj harmonikus együttesét a zöldfelületi hálózat szerves együttműködése biztosítja.

Komplex tájrehabilitáció

Üde láprétek rehabilitációja

A Tatát egykor jellemző üde lápréti vegetáció napjainkra szinte teljesen kikapott. Az egyetlen megmaradt üde láprét élőhelyi kategóriába eső rét az elkövetkező években fog eltűnni a Fényes lakópark beruházása kapcsán. Ennek hidrológiai okai vannak. Ugyanis a beépített, leaszfaltozott területek a korábbival szemben a rájuk hulló csapadékot nem a rétre, hanem csatornába vezetik.

Rehabilitálandó területek: a Réti-tavak és a Ferencmajori halastavak, valamint a naszályi út és a Csever-árok által behatárolt terület. Magyarországon ennél nagyobb léptékű tájrehabilitációk is történtek. Ezek tapasztalatai nagyon

tanulságosak. A rehabilitációhoz szükséges pénzügyi feltételek előteremtéséhez számtalan uniós forrás létezik, a jövő pedig még inkább kecsegtető. 2010-től az Unió legerőteljesebben finanszírozott programjai is tájrehabilitációkat fognak megvalósítani.

A rehabilitáció mikéntjét történeti rekonstrukciók, valamint a fenti réteket lecsapoló csatornák elhelyezkedése is pontosan megmutatják. Az ilyen rétek rekonstrukciójára, fenntartására is kiforrott módszerek vannak.

Halastavi gazdálkodás beillesztése az újra működő tájba

Az Alföldön és a Kisalföldön számtalan történeti példa és egy-két rekonstrukció is van, amely tökéletesen megmutatja, hogy a korábbi, a természetes vízjárását eltüntető gát- és csatorna-építés teljesen tönkretette hazánk legnagyobb nagytáját. Ahol megpróbálták az egykori vízrendszereket helyreállítani, döbbenetes eredményeket tapasztaltak; azok telepítések nélkül olyan halbőséget produkáltak, ami valamikor az Alföldön és a Kisalföldön teljesen megszokott volt. Ezzel a módszerrel a termelési költségek jelentősen csökkenthetők. Tatán is újra kell értelmezni a halastavi gazdálkodást.

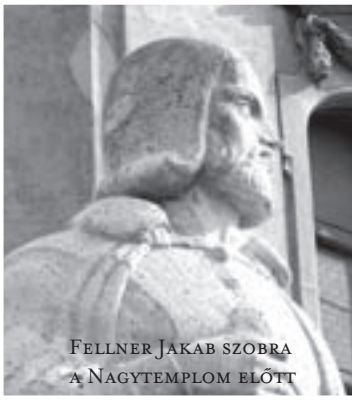

A globális éghajlatváltozás hatása

A globális éghajlatváltozás Magyarországon is átformálja majd a tájat, a sivatagosodást számos tanulmány mint lehetséges alternatívát vázolja. Ebből a szempontból Tata kedvező helyzetben van, hiszen a vizek jelenléte hosszú távon biztosítható. Ez a hosszú távú probléma viszont felveti a vizekkel való még tudatosabb bánásmód igényét.

II. FELLNER JAKAB TELEPÜLÉSFEJLESZTÉSI PROGRAM

Fellner Jakab (Fellenthali Fellner Jakab, Nikolsburg, 1722. július 25. – Tata, 1780. december 12.) építész, a késő barokk építészet talán legkiválóbb magyarországi mestere Morvaországban született. Képesítés nélküli építész volt, aki a helyi építőmesteri gyakorlatból kinőve vált elismert, keresett szakemberré. 1745-ben telepedett le Tatán, ahol kisebb-nagyobb megszakításokkal egészen haláláig élt. Jelentős szerepe volt Tata, Pápa, Eger és Veszprém városképeinek kialakításában. Főleg az Esterházy grófok számára dolgozott, majd szakmai jó hírének köszönhetően másoktól is sok megbízatást

kapott. Első jelentős munkája a tatai római katolikus plébániatemplom volt, ezt eredetileg Franz Anton Pilgram tervei szerint kezdték el építeni 1751-ben, de a munkálatok döntő hányadát azonban Fellner Jakab végezte el. 1783-ban. Fellner egy ideig Komárom vármegye szolgálatában állt. Esterházy Károly püspök 1764-ben az egri püspöki uradalom egyes építkezéseinek tervezésével bízta meg, pályafutása ekkor ívelt fel. Az ő nevéhez fűződik a veszprémi püspöki palota tervezése is. A Gerl József bécsi építész által tervezett egri líceum építését 1765-ben vette át. Utolsó nagy alkotása a pápai plébániatemplom volt 1773-ban. Fellner Jakab 1773-ban nemességet kapott. Tatán hunyt el, és saját kérésére itt temették el az általa épített Szent Kereszt római katolikus templom kriptájában. Segédjéből, Grossmann Józsefből utódja lett, aki feleségül vette özvegyét, majd befejezte félbe maradt munkáit. Tatán, a templom előtti tér rendezésekor, 1940-ben szobrot emeltek emlékére, ami Ungvári Lajos alkotása.

Fellner Jakab építészeti munkásságával Tata város barokk épített környezetének kialakításában éppen akkora hatású alkotó személyiség volt, mint természeti környezete átalakításában Mikoviny Sámuel. Méltán ő a névadója a településfejlesztési programunknak.

Átfogó településfejlesztési szempontok

A Fellner Jakab településfejlesztési program kilenc részprogramot tartalmaz. Mindegyik részprogram kidolgozásának és végrehajtása alapvető feltétele a lehető leggondosabban elkészített és folyamatosan karbantartott térképállomány, az ingatlan-, illetve épületnyilvántartás, a közterületek – utak, járdák, parkok, műtárgyak stb – felmérési anyaga, a részletes közműterképek, fa- és növényvédelmi dokumentáció. Ezek együttesen adják majd mindenki számára hozzáférhető módon „Tata épített és természeti környezetének leltárját” Kiemelten kezeljük a kulturális örökségvédelem alá tartozó épületeket, a helyi védett épületeket. A védendő utcaképeket, térfalakat felmérjük, a tatai építészeti elemkincset (jellemző tömegek, ablakok, kapuk, homlokzati részletek, tetőfelépítmények, vasrácsok, közterületi műtárgyak, kerítések stb.) összeállítjuk „Tata építészeti nyelve” címmel. Ezt nagy haszonnal forgathatják az ingatlantulajdonosok, építészek, kivitelezők.

Ugyanez vonatkozik a közterületek felmérésére, a közműterképekre, a növényzet felmérésére, favédelmi tervekre. Ez a minden részletre kiterjedő leltár az alapja mindennemű rekonstrukciónak, fejlesztési elképzeléseknek. Ez az adatbázis határozza meg a város értékeit, értékrendjét, habitusát, belső összefüggéseit.

A településfejlesztés alapvető sajátossága az, hogy mindennemű fejlesztésnek Tata kisvárosias jellegéhez kell igazodnia. A város jelenlegi – a kisvárosias jelleget magas színvonalon tükröző – értékes épületegyüttese, az ezt átszövő, egységbe foglaló növény- és vízvilága olyan kiterjedten jelen van, hogy ebbe az együttesbe nagyobb tömegű lakó- és középületek nem, vagy csak nagy körültekintéssel helyezhetők el.

Tervezünk egy időszakos kiadványt Tata építészetének bemutatásáról, amelyben a jól sikerült épületeket, felújításokat, megmentett, vagy megtalált részle-

BAROKK KAPU A FÜRDŐ UTCÁBAN

tek, közterületi elemek, szép növénytelepítések jelennének meg. Nagy figyelmet fordítunk a portálok, cégérek, feliratok minőségére, környezetbe, városi „tájba” való beillesztésükre. Több kategóriában „Tatai Örökség Díjat” alapítanánk, amelyet minden évben értékelnénk. Létrehozunk egy városszépítő alapot, amelyre több kategóriában lehetne évente pályázni. Nagy empátiával megörökítenénk a város „sebeit” is, az elhanyagolt épületeket, elrontott homlokzatokat, részleteket, lepusztult közterületeket, de rendetlen magánkerteket is. Ezt a tatai „citrom-díjat” humoros akciók keretében adnánk át a tulajdonosoknak, azonnal felajánlva a segítségünket az adott rész felújítására.

Létre kívánunk hozni egy csak Tatára jellemző közterületi elemkincset, amelyben megvizsgáljuk a Tatán történelmileg kialakult közvilágítási lámpák, korlátok, padok, kerítések, burkolatok, utcanévtáblák, hirdető oszlopok, kioszkok stb. családrait. Erre az elemkincsre alapozva térünk át fokozatosan Tata közterületein. Ez a kisvárosi építészeti nyelv új, rendezett, magas minőségű egységbe foglalja majd Tata közterületeit.

Támogatunk magán-erős infrastruktúra és intézményfejlesztési beruházásokat, ahol a város érdekében igyekszünk olyan településrendezési megállapodásokat kötni, amelynek keretében az adott beruházás részbeni közcélúságát és közhasznúságát biztosítani lehet.

Minden fejlesztés, rekonstrukció esetében összefüggő, összetartozó egységekben gondolkodunk. Ezek együtthatalma biztosíthatja a hosszú távú fenntarthatóságot, azt, hogy ezek nem magányos szigetek lesznek a város szövetében, hanem kisugárzó hatásukkal a tágabb környezetükre is jótékony hatással lesznek. Erre mutatunk be példákat.

Szép – és egyes részleteiben már megvalósult, vagy konkrét tervekkel, elképzelésekkel rendelkező – példa a Cseke-tó környezetében egymást erősítő beruházás-sorozat:

- a pálmaházból mintaszerűen kialakított Palma Rendezvényház 2007. májusában nyitotta meg kapuit az Angolkert szívében, hozzátartozik a vele szoros együttműködésben üzemelő Hotel Kristály patinás, 1770 óta működő szállodája, amely átalakítás, bővítés alatt áll;

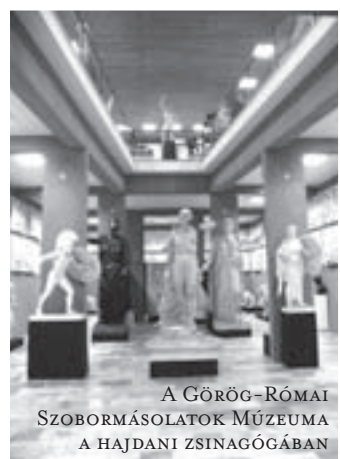
- tervezzük a XVIII. század legmagasabb szintű kertépítészetét felmutató, különleges dendrológiai értékekkel bíró Angolkert rekonstrukcióját;
- folyik a Rendezvényház tőzomszédságában a Kristály-fürdő rekonstrukciójának a tervezése;
- az előbbieket közvetlen szomszédságában lévő Jenő malom rekonstrukcióját tervezzük, ennek keretében az épületben Malommúzeumot alakítunk ki, ahol pl. Tata malmait működő makettekkel mutatjuk be;
- az Angolpark végéhez csatlakozó Pezsgőgyár épülete 1770 körül épült, rekonstrukciója a borászatot, borturizmust szolgálhatja;
- a Tatai edzőtábor a hajdani Angolparkból hasította ki területét, ennek valamilyen mértékű visszacsatolását meg kellene vizsgálni, az edzőtábor rekonstrukciója során az Angolkerttel való együttélést fontos szempontként kellene kezelni.

182. A VOLT PEZSGŐGYÁRI ÉPÜLET

Egy másik példa a Kossuth tértől az Esterházy-kastélyig és az Öreg-tóig terjedő sáv átépítése:

- a Kossuth tér nagyszabású és egész Tatára kisugárzó hatású átépítésének tervei készülnek, ehhez szervesen hozzátartozik a Szent Kereszt plébániatemplom környezetének Fellner Jakabhoz méltó rekonstrukciója;
- tervezzük a Hősök terének az átépítését is – továbbvive a Kossuth téren megfogalmazott megoldásokat, hozzácsatlakoztatva a volt zsinagógát, amely Tata egyik különlegességét – a Görög-Római Szobormásolatok Múzeumát – rejti magában;
- a Kossuth tér és a Hősök tere közötti sávban – a Rákóczi és a Bercsényi utca közötti két utcára néző –, ma rejtett értékeket mutató beépítés fejlesztésének tanulmányterveit készítettjük el a közeljövőben;
- az Esterházy kastély rekonstrukciós tervei készen állnak, a bele kerülő funkciók újbóli véglegesítése

A GÖRÖG-RÓMAI SZOBORMÁSOLATOK MÚZEUMA A HAJDANI ZSINAGÓGÁBAN

után véleményünk szerint elodázhatatlan a rendkívüli értékű együttes korhű megújítása;

- a kastély körül és előtte lévő park rekonstrukcióját a kastély korhű megújításával együtt kell elvégezni;
- a volt Esterházy-lovarda rekonstrukciója szorosan kapcsolódik a kastély-együtteshez;
- tervezzük a hajdan az Esterházy-kastélyhoz tartozó Rákóczi út-Malom köz-Hajdú utcai háromszög alakú műemléki értékű ingatlan funkcióváltását.

Ugyanez vonatkozik az tatai Vár és a várkörnyék összetartozó elemeinek rekonstrukciójára is. Minden magánerős fejlesztés esetében megvizsgáljuk, hogy annak hosszútávú fenntarthatósága érdekében mekkora közterületi és épület környezet tartozik hozzá, amelyet valamilyen módon be kell vonni a fejlesztésbe, azzal összehangolva.

II/1 TATA SZÍVE PROGRAM

Tata és Tóváros történelmi városközpontjainak rehabilitációja; a nagy rekonstrukciók területének kiterjesztése

Tata történelmi belvárosában két országos jelentőségű műemlék együttes rekonstrukciója kezdődhet a közeljövőben: az Esterházy-kastélyegyüttesé és a tatai Váré. Az első esetében a projektgazda a Műemlékek Nemzeti Gondnok-

7. TATA KÉPE AZ 1587. MÁJUS HAVÁBAN TÖRTÉNT VISSZAFOGLALÁSA IDEJÉN SIERNACHER RÉZMEZSÉTE ORTELIUS CHRONOLÓGIÁJÁBÓL

sága. Mindkét épületegyüttes környezetének kialakítása az önkormányzat számára is nagyon fontos feladatokat jelent. Javaslatot teszünk az MNG-nek és a tulajdonosnak egy közös gazdasági társaság létrehozására a várossal, azért, hogy a felújítás és a működtetés feladatában a város meghatározó segítséget tudjon nyújtani.

A Vár rekonstrukciója

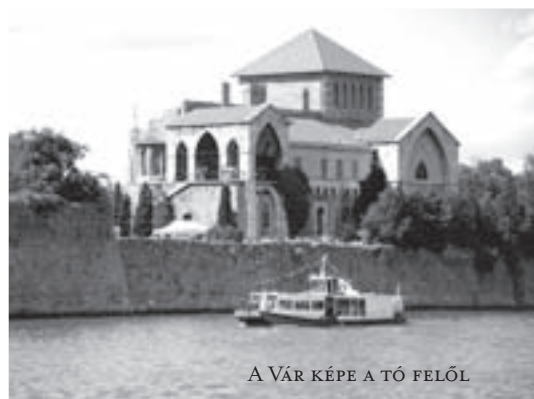
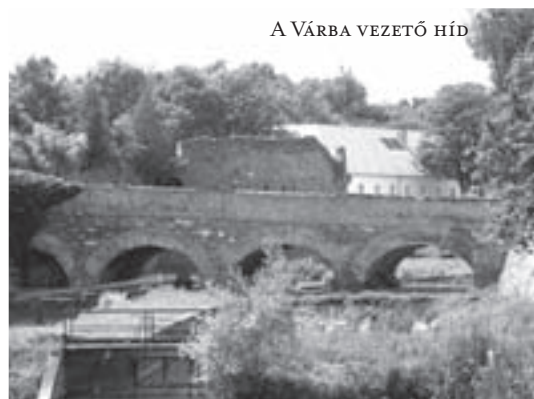
A tatai Vár rekonstrukciója elodázhatatlan, a várkanyar (Váralja út) és a várudvar méltatlanul elhanyagolt. A várakok szintén lehangoló állapotú, az ott lévő funkció idegen a közcéltól és a műemlék méltó érvényesülésétől is. A Vár és környezete jelen állapotában méltatlan ehhez a nagymúltú és országos hírű műemlékhez. Teljes mértékben nem tudja betölteni azt a kulturális és művészeti szerepkört sem, amelyre hivatott.

Az épüleategyüttes rekonstrukciója számos feladatot jelent. Az épületek felújítását, közműfelújítást, a múzeum jellegének újragondolását, raktárak, munkahelyek áthelyezését, a kiállítótér növelését, tematikus, (pl. a középkort bemutató) interaktív, azaz a látogatóval egyfajta párbeszédet folytató kiállítás rendezését, fogadótér és ajándékbolt kialakítását, a kapcsolódó épületek (az Udvarbíró Ház, a török kori átjáró, a kazamaták) felújítását, funkcióinak megtalálását, a várkert közösségi térre alakítását, a várakok rekonstrukcióját. A tatai Vár felújítása kulcsfontosságú helyen szerepel Tata belvárosának turisztikai fejlesztésében. Fontos tudni, hogy a tatai Vár nem a város tulajdona, hanem állami tulajdon, a város a rekonstrukciót, az élményszerű helyreállítást szívügyének tekinti. A rekonstrukció után számos program szervezésében együttműködne a fenntartó Kuny Domokos Múzeummal – mint eddig is.

Kiemelten fontosnak tartjuk azt, hogy a Vár a környezetében is újra

A VÁRBA VEZETŐ HÍD

A VÁR KÉPE A TÓ FELŐL

„várszerűen” jelenjen meg, mintegy elkülönülve a környezetétől. Ehhez a Várba vezető utak, bejáratok, előterek szinte középkori visszaalakítása szükséges. Az ezáltal megnyert távolságtartás a Vár védelmét is szolgálja, hiszen így a ma szinte korlátlan közterületi használatot felváltja egy korlátozottabb – a nap bizonyos szakában érvényes – használati mód. A múzeum és a rendezvények tartása is egyszerűbb és ugyanakkor hangulatosabb lesz.

A várat ma körülvevő zöldfelület – sétányok, parkrészek – eredeti állapotot megközelítő rekonstrukcióját tartjuk kívánatosnak. Ebből a szempontból kiemelt fontosságú a Vár Öreg-tó felőli sétánya, kilátóhelyei, amelyet a múzeum részévé kellene tenni, parkosított területét a reneszánsz kertek hagyományait felélesztve kellene kialakítani.

A Vár Váralja út felőli megjelenése a legméltatlanabb, az itt – a Várhoz túl közel – létesült épületek (a művelődési ház és a szakrendelő) a forgalmas útkanyarulattal a Vár méltó megközelítését zavarják. A Vár melletti forgalmat mindenképpen el kell terelni, itt parkosított sétány kialakítását tartjuk indokoltnak.

A két középülettel kapcsolatosan több felvetést tartalmaz a II/4-es részprogram, amely Tata és Tóváros közötti terület új életre keltésével foglalkozik.

Magyary Zoltán királysobor-állítási ötletét végre meg kellene valósítani: a Vár környezetében nagy királyainknak, közöttük Hunyadi Mátyás királynak és Luxemburgi Zsigmondnak méltó emléket kellene állítani.

VÁRÁROK, HÁTTÉRBE
A SZAKRENDELŐ ÉPÜLETE

Az Esterházy-kastélyegyüttes és környékének rekonstrukciója

Az Esterházy kastély felújítási terve hangsúlyosan szerepel a fejlesztési elképzelések között. Ennek hasznosítását elsősorban kulturális, idegenforgalmi vonzerőt is jelentő fesztiválok, kiállítások, rendezvények, zenei előadások jelenthetik. A kastélyt ezek színterévé is lehetne tenni.

A kastély-együttes rekonstrukciója megkezdődött, a projekt végig vitele számos feladatot jelent. Az épületegyüttes külső-belső felújítását, kiállítótérre történő berendezését, a barokk főúri élet élményszerű bemutatása, az Esterházy

mecenatúra, Fellner Jakab életművének kiállítását. A nagyobb termek rendezvény-helyszíneként való hasznosítását, a kastély fogadóterében egy igazán élő közönségkapcsolati rész kialakítását stb.

Tata városa ehhez a nagyszabású átépítéshez a csatlakozó közterületek (pl. Kossuth tér, Hősök tere) rendezését, a programokban való részvételt, az Öregtő melletti magántulajdonban lévő lovarda, önkormányzati tulajdonban lévő piarista rendház rekonstrukciójának elősegítését kínálja.

A piarista rendházzal kapcsolatosan számos elképzelés verseng egyelőre egymással. Ezek között kiemelt helyet foglal el a kápolna kulturális, művészeti célú hasznosítása – ez egyik elképzeléssel sem ellentétes: szálloda, vagy diákkollégium egyaránt felmerült a tervekben.

A piarista rendház melletti hajdani piarista, ma Eötvös Gimnázium az előzőekkel egy építészeti együttest alkot. Ezekhez csatlakozik a rekonstruálandó csillagvizsgáló és a régi temető, amelynek közcélú hasznosítása célszerű.

A kastély-együttes Alsó és Felső Tata csuklópontjában helyezkedik el. Hozzá kapcsolódóan Felső Tata rekonstrukciója – a később kifejtendő barokk út részeként – elodázhatatlan.

16. A VOLT BERTERHÁZI-KASTÉLY ÉS KÖRÖKASTÉLY MŰTÖRTÉ

ESTERHÁZY KASTÉLY LÉGIFELVÉTEL

II/2 TATAI ÉS TÓVÁROSI FŐUTCÁK ÉS FŐTEREK FEJLESZTÉSI PROGRAM

Utca és terek, amelyeket élettel töltünk meg

A főutcák és főterek egy település fő ütőerei. Szervezik és kifejezik az adott településhez tartozó közösség életét. Nemcsak kereskedelmi, vendéglátó, szolgáltatató intézményeket fogadnak be, hanem a találkozások és ünnepek helyszínei is, turisztikai vonzerőt jelentő látványosságok, értékhordozó helyek. Minél sokrétűbbek, annál élőbbek, vonzóbbak.

Ezeket az élő, lüktető főutcákat, főtereket üresítette ki a nemzetközi áruházláncok egyre több településen megjelenő olcsó tömegáru kínálata, amely a helyi kereskedőket, de a vásárlókat is láthatóan készületlenül érte. A főutcák, főterek programok éppen ennek ellenhatásaképpen kialakult ún. lokalizációs programok. A program alapja a hat pontos megközelítés:

- szervezés – a szereplők megszólítása, találkozások szervezése, lebonyolítása
- helyi gazdaságfejlesztés, a „lokálitás” erősítése
- a fizikai és szellemi örökség védelme – a hagyományok feltárása, újraélesztése, ha kell
- városszépítés – erre programok, támogatási rendszer kidolgozása
- közlekedésszervezés, logisztika, a gyalogosok szemszögéből is
- nyilvánosság, promóció – kereskedelmi, vendéglátó, szolgáltató, kulturális, turisztikai programok, események.

Az utóbbi idők városi főtereinek jól sikerült rekonstrukciói ezen terek rendezvényterként való kialakítását hangsúlyozzák, a sokféle funkció számára a gyors átalakíthatóságot, azok békés egymás mellett élését teszik lehetővé. Tata esetében is az egész nap és este is, egész évben: télen és nyáron is élő főterek, főutcák kialakítását tartjuk kívánatosnak. Ehhez kell a tereket, utcákat övező funkciókat átalakítani.

A főutcák és főterek kialakításánál fontos szempont az üzemeltetés, köz-tisztaság biztosítása, jogos kifogás a köztereinkkel kapcsolatosan e kérdés megoldatlansága. Az ehhez szükséges műszaki infrastruktúrát – esztétikus hulladékgyűjtők, szemétszállítás – fejleszteni kell. A fontosabb tereken „tájba illő” illemhelyek létesítése elvárt.

Tatán a főutcák és főterek programnak részei lehetnek:

Főutcák: Kocsi utca – Fazekas utca – Rákóczi utca – Bercsényi utca – Fürdő utca – Hajdú utca – Váralja utca – Bartók Béla út – Alkotmány utca – Ady Endre út – Somogyi Béla utca – Bacsó Béla út.

Terek, térszerű helyek: Fekete út – Kocsi utca csomópont; Kossuth tér (főtér), a Szent Kereszt templom körüli Iskola tér; Hősök tere; a Vár előtti teresedés; a Várkanyar tóvárosi végén, a Cifra malomnál lévő teresedés; Országgyűlés tér; Kodály tér; Erzsébet tér; Fenyő tér; Eszperantó tér. Mindegyiknek más a hangulata, szerepe, jövőképe, kisugárzása.

A 2010-ig terjedő időszakban főutcáink, főtereink kialakítására, rehabilitációjára átfogó tervet készítünk, a fontosabb elemekre építészeti ötlet- és ar-

culatpályázatokat írunk ki, és hozzákezdünk terveink megvalósításához, hogy tíz éven belül főutcáink, főtereink megújuljanak. Első lépésként, 2008-ban, összefüggő utcafotók, térfotók készülnek a főutcák, főterek tatai programjához. Terveinket egymásra épülően készítjük, hogy azokkal európai uniós pályázatokon is részt vehessünk. Már a tervek készítése előtt közvélemény-kutatást végzünk arra nézve, hogy a tataiak milyen funkciókat tartanának ezeken a tereken fontosnak, milyen gondjaik vannak ezekkel a terekkel, milyen jövőképet fogalmaznak meg. Ehhez a közvélemény-kutatáshoz egy előtervet állítunk össze. Főtereink, főutcáink rekonstrukcióját az itt élők, itt dolgozók, az itt működő, vagy ide tervezett intézmények bevonásával képzeljük el, így ez együtt jár majd kereskedelem- és szolgáltatásfejlesztéssel, valamint közösség-fejlesztéssel is. Kiemelt figyelmet fordítunk tereink fenntartására, különös tekintettel a városi programok által igényelt rugalmasságra.

A tatai terek között kiemelt fontosságú a Kossuth tér rekonstrukciója. A tér hajdani pezsgő életét vissza kell állítani, a térfalakon lévő épületekben a közfunkciókat, elsősorban kereskedelmi és vendéglátó egységeket kell előnyben részesíteni. A Posta épülete ma Tata egyik szegényfoltja, ennek rekonstrukciója, szintén elodázhatatlan. A Kossuth térhez szervesen kapcsolódik a Szent Kereszt templom előtti tér is. Érdekes intézményi együttes formálható a Bercsényi út és Rákóczi út között keskeny, két utcára néző teleksorból a posta és a Hősök tere között. Ez felveti annak szükségességét, hogy a Kossuth tér és a Hősök tere a közötte lévő útszakasszal együtt rekonstruálandó. (Részletesen foglalkozik a feladattal az IVS.)

II/3 A MEGÉRKEZÉS HELYEI, TEMATIKUS ÚTVONALAK PROGRAM

Információs pavilonok, a megérkezés helyei a történelmi városmagokba, városi „állomások”, egy-egy adott témához kapcsolódó útvonalak létrehozása

„Távoli érkezési pontok” a főútvonalak felől:

- az M1-es autópálya felől Tata első érintése a remeteségpusztai benzinkút, ahol egy részletes ismertető táblát kell kihelyezni, amely Tata látványosságait, műemlékeit, természeti értékeit sokoldalúan bemutatja;
- az M1-es autópálya tatai lehajtójánál az első körforgalom után található

egy térkép, amelyet célszerű volna a Remeteségpusztai ismertető táblával egyező módon kialakítani;

- az 1-es főútvonalról a Vértesszőlősi út felől az Öreg-tó első feltáruási pontja az Építők parkja, itt lehetne egy megállási helyet létesíteni az előzőekkel azonos kialakítással;
- a város Bacsó Béla úti „bejáratánál” szintén szükség van ismertető tábla elhelyezésére
- a nagy vasútállomás
- tóvárosi vasútállomás
- a Tata „holdudvarának” számító Agostyán is távoli érkezési pont: a Gerecse nyugati kapuja, ez a szelíd, vagy zöldturizmus kiindulási pontja, egyben zarándokút vonal része (Via Margaritarum).

A tóvárosi vasútállomáshoz közel van pl. a Cseke-tó és az Angolkert, amelyekre már a vasútállomáson fel kell hívni a figyelmet. Közvetlen közelében helyezkedik el a Pezsgőgyár műemléki együttese, amelynek hasznosítása közcélú, közhasznú lehet.

Mindegyik esetben egy erős jellel kell felhívni a figyelmet a bemutató táblára. A kialakításnál gondolni kell az autósokra, kerékpárosokra és gyalogosokra egyaránt – a parkosított környezetben esztétikus parkolót és a város által felajánlott „ingyen kölcsönözhető” kerékpárokat lehetne tárolni. Egy kis térszituációt kell ezeken a helyeken kialakítani, ahol a jól láthatóságot tartjuk szem előtt.

A városközponthoz vezető „közeleli érkezési pontok” között lehetnek:

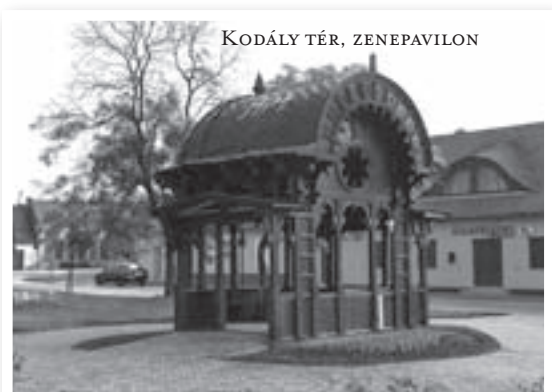
- a Komáromi utca – Május 1. út sarok, azaz a Kossuth térhez és plébániatemplomhoz vezető út;
- a Kodály tér
- Országgyűlés tér

Az Öreg-tóhoz és a Cseke-tóhoz vezető közeleli érkezési pontok: az Öreg-tó Tata könnyebben feltárukozó természeti csodája, a Cseke-tó és a körülötte fekvő Angolkert viszont rejtettebb kincse. Van egy pont, ahol mindkettő meg-

közelítési iránya megjelölhető: a Kodály Zoltán tér torkolata az Ady Endre utca és a Hattyúliget utca kereszteződésében.

A Kodály téren és a Komáromi utcai útkereszteződésnél javasoljuk az információs pavilonok elhelyezését. Ezek közül a Kodály téri Tata természeti kincseire, a Komáromi utca kereszteződésében lévő pedig az épített örökségre hívná fel a figyelmet.

A város „stációi” – tematikus útvonalak

A következő tematikus útvonalakat javasoljuk kialakítani: a tatai élővizek útja, a tatai zöld út, a tatai barokk út, és a tatai malmok útja. Az egyes utak útvonalait és állomásait meg kell jelölni és összefüggő útvonalakká szervezni. Az egyes útvonalakon belül további kisebb ösvények is kialakíthatók. Az egyes útvonalak:

A tatai élővizek útja

Az út alapköre az Öreg-tó körüli kb. 7 km-es útvonal, mely nagyjából kiépített. Rendkívül változatos útvonal, amely mentén természetes módon találkozik egymással a sűrű városi környezet és a vadon. A vizek, partok, műtárgyak egyes sajátosságait állomásokként megjelöljük. Erre az útvonalra csatlakozik délkeleti irányban az által-éri Derítő-tó környezete a horgásztanyáig. Az Öreg-tótól a Kodály téren át a Hattyúliget utcán keresztül nagyon fontos fő kiágazás a Cseke-tó, amelyet körül is tudunk járni. Az Öreg-tótól a Várkanyarban lévő Nepomuki Szt. János szobortól indul északi irányba az Altal-ér melletti Fényes fasor, amely az újra életre kelő Fényes-forrásokhoz és strandfürdőhöz vezet.

A tatai zöld út

Ennek gerince egybeesik a tatai élővizek útjával. Felvezetjük a Kálvária-dombra és dél felé Remeteség-pusztára.

MADÁRMEGFIGYELŐ TORNY
AZ ÖREG-TÓ PARTJÁN

A tatai élővizek útjáról és a tatai zöld útról helyi civil szervezetekkel karöltve fényképekkel illusztrált térképet és leírást készítünk. A fontosabb helyek megjelölésére 2007/2008-ban tanulmányterv készül, majd a fokozatos bővítés, kiépítés következik az elkövetkező időszakban – szintén az ezzel a témával foglalkozó civil szervezetekkel együttműködve.

A tatai barokk út

A tatai barokk út Tata óvárosában húzódik, kiindulópontja a tatai Kossuth tér, amelyet számos barokk ház szegélyez. További lehetséges útvonala, illetve állomásai: a Szent Kereszt templom – Fellner Jakab szobra; a Kocsi utca barokk épületei; a Fazekas utca – Kőfaragó ház; a Kálvária-domb a Kálvária kápolnával és a Kálvária szoborcsoporttal; a piarista rendház; az Esterházy-kastély, kitérővel a lovardához; a Hajdú utca – Rákóczi út – Malom köz közötti „Intéző ház”; vis-

SZENT KERESZT
PLÉBÁNIATEMPLOM

sza a Hajdú utca – Fürdő utcán át a Kossuth térre (barokk eredetű épületek). A tatai barokk út minden fő látnivalóját táblákkal jelöljük meg. A barokk utat az utcaburkolásban, mikroarchitektúrában, a parkosításban és a növénytelepítésben is megjelenítjük. Ebbe a tevékenységbe is bevonjuk a helyi civil szervezeteket, vállalkozókat. A tóvárosi barokk emlékeket a malmok útjánál mutathatjuk be.

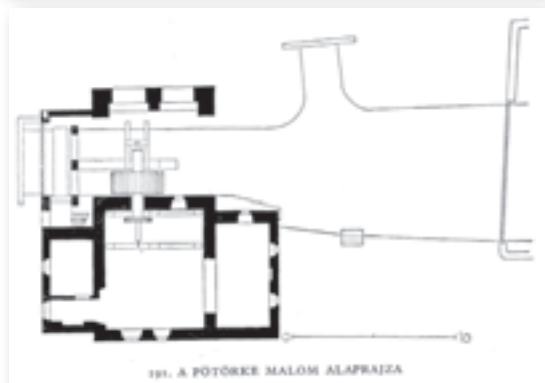
A tatai vízimalmok útja

Tata és Tóváros egyik legjelentősebb gazdaságtörténeti, kultúrtörténeti, építészeti emlék együttese a vízimalmok láncolata. A tatai vízimalmok útja azokat a vízfolyásokat követi, amelyek mentén e malmok épültek. Az útvonalba bevonjuk azokat a barokk és egyéb építészeti emlékeket, amelyek az útvonal közelében helyezkednek el.

A tatai vízimalmok útja a Cseke-tótól indulna. Az Öreg-tó felé vezető vízfolyás mellett elhelyezkedő malmokat érintené, az itt látható egyéb jellegzetes tóvárosi emlékekkel együtt (pl. Kiskastély, Pálmaház, műbarlangok, műromok, Kristály-fürdő). A levezető vízfolyás mellett a következő malmok találhatóak: első állomás a Jenő-malom, amelyben új attrakciót jelentene a malmokat „működés közben” bemutató makettváros kialakítása, hiszen Tata egyik vonzereje a sok tó, a feltörő vizek és a hozzájuk kapcsolódó műemlék építmények, a tatai vízimalmok.

Rövid távon a meglévő össze malom helyrehozatala, rekonstrukciója, változatos hasznosítása nem reális, de fokozatosan lehetséges. Ezeknek a bemutatása, működő malom makettek formájában országos szinten is kuriózum lenne.

A sor folytatódik a Kása-, Sándor-, Miklós-malommal. A malmok útja a Kodály téri malom-együttessel folytatódik: Czégényi-malom, Tóvárosi-malom, Gyári-malom. Innen halad tovább a malomsor a Malom-árok mellett még a városon belül: Pötörke-malom, József-malom, Nepomucenus-malom. Ettől a malomsortól ágazik le a Kapucinus templom és az Országgyűlés téri Harangláb irányába az útvonal. A folytatás kilép a tömör várostestből, hosszabb sétával érhető el a Malom-árok melletti Deszkametsző- és a Berta-malom. Az Által-eret kísérő védett fasor sétányában érkezünk vissza a városközpontba, ahol a Vár mellett található az egyik legértékesebb tatai malom: a Cifra-malom.

Az útvonalhoz tartozó épületeket – a tulajdonostól függetlenül – felmérjük, elvi hasznosítási terveket készítünk rájuk, amelyet a tulajdonosokkal, és ahol kell, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatallal közösen igyekszünk pontosítani, és átépítésüket, rekonstrukciójukat megvalósítani. Mindenképpen arra törekszünk, hogy a malmok működőképességét helyreállítsuk. Ahol lehet, a bemutató, üzemszerű működést célozzuk meg. A malmok kiállító, közösségi, vendéglátó, turisztikai, művészeti központokként funkcionálhatnak. Ezzel az egyedülálló malomegyüttessel Tata különleges vonzerejét tárjuk fel, erősítjük meg.

A tematikus útvonalak mellett közterületeket az illető emlékegyüttes méltó megjelenítését szem előtt tartva alakítjuk ki. Az útvonalakhoz kapcsolódó információs rendszerre pályázatot írunk ki, erre európai uniós pályázatban való részvételt is tervezünk.

Érdekes felvetés a malmok és a Tatát körülvevő tájhasználat alapján a kenyér útja. A tatai – de általában a mai – gyerekek nem látják a kenyér útját, onnét kezdve, hogy a gabonát szántóföldön termesztik, a molnárok a malomban őrlik és pékek sütik, ez egy ösztönösen adódó gazdasági és egyben kulturális útvonal. Egy olyan képzési program lehetne ebből, amit a „terepeken” és az iskolában végig tudnának járni.

Ehhez kapcsolódó ötlet az évente megrendezendő Molnár Napok, amikor nem csupán a malmok útját járjuk végig, de a gasztronómiát, a gabonaőrlés során születő termékek bemutatóját is meg lehet szervezni.

Tata „imázsa”

A négy tematikus útvonalra alapozva lehetne Tata „imázsát” (azaz a városról a nagyközönség köreiben kialakítani szándékozott képet) építeni. Az útvonalak legjellegzetesebb elemeinek felhasználásával plakátokat, naptárokat lehetne készíteni – folytatva a korábbi példákat – (pl. Tata madártávlatból; a régi Tata; Tata vizei; az élővizek városa; Tata parkjai, kertjei; tatai zöld táj; Tata, a barokk város; Tata, a malmok városa). Ezeknek a kiadványoknak a kiadását civil szervezetek közreműködésével kívánjuk megszervezni, lebonyolítani, sőt a kiadványok terjesztésében is számítunk a közreműködésükre.